

Антоніна Наюк, Оксана Черевко

ІРЛАНДСЬКА РЕСПУБЛІКА ТА ЄВРОПЕЙСЬКЕ ЕКОНОМІЧНЕ СПІВТОВАРИСТВО: ІСТОРИОГРАФІЯ СТАНОВЛЕННЯ ВЗАЄМВІДНОСИН (кінець 1950-х — 1980-ті роки)

У статті характеризуються основні загальнотеоретичні та історико-політичні дослідження європейської інтеграції та історії Ірландської Республіки, які об'єднані проблематикою підготовки та вступу Ірландії до ЄЕС.

***Ключові слова:** Європейське Економічне Співтовариство (ЄЕС), концепції федералізму, функціоналізму та неофункціоналізму, ліберальний інтерговерменталізм, Ірландська Республіка, Фіанна Фойл, політика протекціонізму, лібералізм.*

Європейська інтеграція — це тривалий процес формування унікального об'єднання держав, що має на меті збереження миру та економічної стабільності його учасників. Кожна держава пройшла свій власний шлях до Співтовариства. Ірландський досвід складного та суперечливого процесу інтеграції до ЄЕС може бути корисним прикладом для майбутніх країн-членів Європейського Союзу, зокрема і для України. Варто зазначити, що не лише інтеграція суттєво впливає на розвиток держав, що беруть у ній участь, а й будь-яка країна, що долучається до цього процесу, неминуче вносить свої корективи у розбудову самого Європейського Співтовариства.

Період кінця 1950-х — 80-ті роки виступає важливим етапом у процесі фундації, вироблення стратегічних положень та закладенні економічних та соціальних засад європейської інтеграції. Ці процеси істотно відобразилися на політичній історії Ірландської Республіки, яка протягом 1960-х років розробляла свій зовнішньополітичний курс з урахуванням перспективи вступу до ЄЕС.

25 березня 1957 року в Римі шість держав підписали договір про заснування Європейської спільноти з атомної енергії та Європейського Економічного Співтовариства, який розширив межі інтеграції на всі сфери економіки. Того ж року на парламентських виборах в Ірландії перемогла партія Фіанна Фойл. Розпочався якісно новий 16-ти річний період її перебування при владі, що передбачав розробку та втілення ліберальної моделі розвитку ірландського суспільства з орієнтацією на економічну, політичну та соціальну модернізацію Ірландської Республіки.

Наукова література, присвячена вивченню процесу формування та становлення взаємовідносин Європейського Економічного Співтовариства та Ірландської Республіки, об'єднує достатньо широке коло проблем і різниться як за змістом, так і за характером висвітлення історичного матеріалу. Різні аспекти цього процесу представлені як в теоретичних дослідженнях, так і в конкретно-історичних монографічних виданнях.

Таким чином, історіографію проблеми можна умовно поділити на дві групи. Перша група — загальнотеоретичні та історико-політичні дослідження європейської інтеграції. Друга група — наукові видання, присвячені історії Ірландії, зокрема її новітньому періоду та взаємозв'язкам країни з Європейським Співтовариством.

Характеризуючи першу групу досліджень, варто зазначити, що історичний процес створення та діяльності ЄЕС знайшов відображення в досить численній групі наукових праць як теоретично-концептуального, так і історико-прикладного характеру. Отже, ці дослідження варто систематизувати за двома рівнями: теоретико-методологічні дослідження інтеграційних процесів, що розгорнулися у Західній Європі в другій половині ХХ століття та праці, які містять історико-політологічний аналіз етапів створення Європейського Союзу.

Історіографія проблемних питань теорії європейської інтеграції презентована ґрунтовними розробками представників федералізму (А. Етціоні, Дж. Піндер), функціоналізму (Д. Мітрані) та неофункціоналізму (Е. Хаас, Д. Най, Р. Кеохейн, Л. Ліндберг, Ф. Шміттер). Окремо відзначимо теорію комунікації К. Дойча і теорію ліберального міжурядового підходу Е. Моравчика.

Сутність федералістської концепції полягає в ідеї об'єднання Європи на основі федеративного принципу, який передбачав підпорядкування національних та регіональних органів управління спільним наднаціональним структурам. Розглядаючи єдину Європу як основну й кінцеву мету своєї діяльності, європейські федералісти використовували такі аргументи, як історична та культурна єдність народів, що проживали на континенті, необхідність забезпечення миру й демократії, а також вирішення економічних, політичних та інших проблем, що виходили за межі компетенції національної держави.

Американський соціолог Амітай Етціоні¹ розглядає «співтовариство» та «інтеграцію» як тотожні поняття. При цьому «співтовариство» являє собою деяку спільність чи навіть систему, що володіє самодостатніми інтеграційними механізмами, у той час як «інтеграція» є своєрідною здатністю цієї системи підтримувати себе саму. На думку науковця, поняття «інтеграція» містить у собі цілий ряд необхідних та істотних елементів, а саме: 1) наявність ефективного контролю за використанням

примусових заходів впливу; 2) існування єдиного центру, що відповідає за прийняття і виконання рішень; 3) наявність домінуючого центру політичної єдності основної маси політично активного населення. Європейська інтеграція, за твердженням А. Етціоні, формується на основі договірної відмови від централізму, яка структурно оформлена розподілом повноважень між різними центрами.

Заперечуючи ідеї творення федерації, фундатор ідеї функціоналізму англійський соціолог Д. Мітрані² не тільки аргументував недоцільність утворення статичного і штучного, такого, що територіально обмежує, федеративного об'єднання, визначаючи це як «ману федералізації», а й на протигагу іншим дослідникам сформулював та обґрунтував ідеї ролі та значення міжнародних організацій, більше того — формування їх мережі в контексті динамічної трансформації системи міжнародних відносин³.

Д. Мітрані пропонував оперувати не поняттями, що визначають рівень розподілу влади — держава, конфедерація, федерація, а елементами менш широкого спектру, визначених потребами окремої людини. Він вважав, що в першу чергу варто виокремити проблеми, які необхідно вирішити для забезпечення економічного і соціального добробуту, а форма, за допомогою якої вони будуть вирішені, визначиться сама по собі. Співробітництво і взаємодія при цьому пропонувалися саме в питаннях соціально-економічного характеру, вирішення яких є актуальним для всіх країн, що певною мірою об'єктивно може стати об'єднувальним елементом. Таке функціональне співробітництво, наприклад, в галузях транспорту, охорони здоров'я або енергетики виключало необхідність попередньої розробки тієї чи іншої конституційної моделі, а також ідеологічного підґрунтя. Ініціатива мала виходити в кожному конкретному випадку від індивідуумів, приватних груп чи урядів, які самі визначили б ту чи іншу форму співробітництва⁴.

Прихильником концепції функціональної інтеграції був один з фундаторів Європейського Союзу, державний діяч Франції — Жан Монне⁵. У своїх поглядах на європейську інтеграцію він виходив з того, що національні уряди швидше погодяться на втрату своїх суверенних прерогатив, якщо процес інтеграції буде здійснюватися поетапно й погалузово, насамперед — в економічній сфері, відповідно до чітко визначених функцій і завдань. Створення ж реальної солідарності в тій чи іншій галузі економіки мало викликати потребу подальшої інтеграції в інших сферах і привести, зрештою, до побудови європейської федерації. Іншими словами, на переконання Ж. Монне, досягненню політичної єдності Європи мусила передувати її реальна економічна єдність⁶.

Одним із провідних підходів до вивчення природи західноєвропейської інтеграції стала неофункціональна теорія. Представникам цієї теоретичної

моделі, серед яких провідне місце посідає американський дослідник Ернст Хаас⁷, структура європейської інтеграції бачиться процесом, що розпочинається навколо окремих функціональних напрямів співробітництва і поступово поширюється на інші сектори економіки й політики та соціальну сферу, маючи на меті створення тісного політичного союзу. Позицію Е. Хааса підтримав також Л. Ліндберг⁸, який розпочав вивчення розвитку європейської інтеграції ще у 1960-ті рр. Він передбачив поступальний розвиток і неухильне поглиблення інтеграції в Європі, оскільки тісне співробітництво між країнами-членами в одній сфері, наприклад, у вільній торгівлі, вело до започаткування співпраці в інших галузях, які мали підтримувати поглиблення співробітництва у цілому⁹.

Американський політолог Джозеф Най¹⁰ наголошував на високому інтеграційному потенціалі західноєвропейських комунітарних ініціатив. Він вважав, що поглиблення інтеграційних процесів відбувається завдяки включенню процедурних механізмів співпраці, які передбачають розвиток спільної структури співробітництва у кількох напрямках. У процесі інтеграції розбудовуються функціональні зв'язки між державами, зорієнтовані на виконання конкретних спільних завдань, зростає інтенсивність міждержавних контактів, формалізується співпраця.

Активізація дослідження інтеграційних процесів у Західній Європі стала спостерігатися після початку реформування ЄЕС у 1980-і роки, метою якої було розширити та поглибити інтеграційні процеси. Прийняття Єдиного Європейського Акту спричинило певну кризу неофункціональної теорії як провідної парадигми.

Гарвардський професор Ендрю Моравчик¹¹ стверджує, що неофункціональна теорія, згідно з якою інтеграція є наслідком наднаціональних та транснаціональних коаліцій, неадекватна новому етапу європейської інтеграції, започаткованому ЄСА. Як представник ліберального інтергаверменталізму (міжурядового підходу, за яким національні уряди залишаються головними акторами інтеграційних процесів), Е. Моравчик визначає європейський інтеграційний процес як «дворівневу гру». Головними в політичній і економічній конвергенції ЄС є його три провідні держави-члени — ФРН, Франція й Велика Британія. Більше того, ключовим чинником інтеграції є реалізація інтересів саме цих держав, а в самому Євросоюзі реально існують сформовані на основі близькості інтересів групи держав, уряди яких взаємодіють між собою, що насамперед стосується економіки. Американський дослідник досить докладно розглядає цей процес, особливо в галузі сільськогосподарської політики. Він зазначає, що компроміс добре досягається в питаннях вільного руху товарів і ресурсів, але якщо серйозно зачіпаються інтереси «домашніх» виборців, досягти його набагато складніше.

Однією з перших інтеграційних теорій, що визнавала життєздатність національної держави та її ролі в сучасному міжнародному житті виступала комунікативна теорія американського політолога Карла Дойча¹². Проголошуючи основною метою інтеграції забезпечення миру і стабільності, К. Дойч та його прихильники пропонували відмінні від федералістських шляхи її досягнення. В інтегрованій спільноті, вважав К. Дойч, держави не вступатимуть у фізичну боротьбу — спірні питання вирішуватимуться іншими засобами. У цій площині інтеграція розглядалась як процес пошуку різними активними політичними групами системи колективної безпеки, в основі якої лежить такий психологічно-соціологічний фактор, як відчуття спільноти. Саме розуміння того, що вони належать до єдиної спільноти, диктує учасникам цього процесу необхідність вирішувати спільні проблеми лише шляхом мирного узгодження. Враховуючи все це, таке інтеграційне об'єднання К. Дойч пропонував назвати «плюралістичною спільнотою безпеки».

Другий рівень історіографічних досліджень, що входять до першої групи, складають наукові роботи, присвячені історико-політичному аналізу проблем європейської інтеграції, функціонування, трансформації та ролі Європейських Співтовариств. Більш численною і ширшою за хронологічними рамками є зарубіжна історіографія визначеної проблеми. Серед її представників варто назвати праці Х. Мієлла «Формування нової Європи», С. Хоффмана «Європейський Сизиф: есе з питань Європи 1964–1994», а також Г. Ейвері та Ф. Камерона «Поширення Європейського Союзу», Дж. МакКормака «Європейський Союз: політика і політичні заходи», колективну монографію «Європа сьогодні: національна політика, європейська інтеграція та європейська безпека» тощо.

Особливої уваги заслуговує праця Ніколаса Мусиса «Усе про спільні політики»¹³. Це дослідження охоплює весь спектр діяльності Європейського Союзу: на внутрішньому ринку (зокрема в таких напрямках, як єдина валюта, соціальна політика, конкуренція, промисловість, транспорт, сільське господарство, захист довкілля тощо) та в зовнішньому світі (відносини ЄС з європейськими, середземноморськими, африканськими, азійськими та американськими країнами).

Н. Мусис переконаний, що ЄС як федерація сильних, демократичних, мирних та заможних націй дасть змогу Європі ефективніше виконувати свої функції в світі. Після розпаду радянської імперії та ліквідації залізної завіси, що розділяла європейські нації, об'єднана Європа може сама визначити свою долю й стати надпотужним політичним утворенням, чому істотно сприяє її економічний потенціал.

Дослідження Вільяма та Гелена Волесів¹⁴ охоплює доленосні зміни, що сталися в Європі: перехід до єдиної європейської валюти, розширення

спільної діяльності у сфері юстиції та внутрішніх справ, ініціативи, спрямовані на зміцнення спільної зовнішньої політики та політики безпеки, переговори про розширення ЄС на схід та спроби реформування спільної політики в галузі сільського господарства. Ця праця заповнює прогалини, які існують в науковій літературі з питань західноєвропейської інтеграції. Вона охоплює найважливіші сфери діяльності ЄС та ілюструє широкий спектр політичних галузей, у яких на сьогодні діють інституції Європейського Союзу.

Почесний професор Лідського університету Великої Британії Філіп Тоді¹⁵ хронологічно виклав політичну історію європейської інтеграції від 1950-х років. Автор наголошує на головних історичних, економічних та політичних подіях, які супроводжували становлення Європейського Союзу. Метою та рушійною силою діяльності ЄС є постійне бажання покращити добробут громадян Європи, з огляду на що, призначенням держави стало надання своїм громадянам можливостей ставати більш заможними. Це, на думку дослідника, є найвагомим досягненням у розвитку міжнародних організацій. Ф. Тоді також констатує, що економіка Ірландії досягла значних успіхів відтоді, як країна в 1973 році вступила до Співтовариства.

Монографія Десмонда Дайнена¹⁶, по праву вважається однією з фундаментальних праць щодо європейської інтеграції. Вона охоплює етап створення ЄС як політичної наддержавної організації, яка, на його думку, змінила міжнародну політичну систему. Автор використовує результати останніх досліджень проблеми і наводить детальний аналіз різних напрямків політики Європейського Союзу.

Характеризуючи західну історіографію проблеми, варто звернути увагу на роботу Паскаля Фонтейна — помічника Жана Моне, професора Паризького Інституту політичних досліджень. На його думку, ЄС — це більш ніж конфедерація країн, але це і не федеральна держава. Власне, це дещо зовсім нове, що не має прецедентів в історії. Його політична система безперервно еволюціонувала упродовж останніх 50 років і ґрунтується на системі угод. Відповідно до останніх, держави-члени Союзу делегують частину свого національного суверенітету спільним інститутам, що представляють не лише їхні національні інтереси, а також і колективні. Інтересом, який об'єднує його учасників, виступає забезпечення миру. Так, ЄС стало втіленням колись утопічних ідей французького письменника, представника романтизму, Віктора Гюґо: «Настане день, коли усі нації цього континенту, зберігши свої характерні риси та славу індивідуальність, зіллються в Союзі вищого порядку та створять Європейське братерство. Настане день, коли не буде інших полів битви, окрім простору для змагання думки — відкритих ринків обміну

ідеями. Настане день, коли кулі та бомби будуть замінені голосуванням»¹⁷.

Окремої уваги дослідників євроінтеграційних процесів варта робота оксфордського професора-політолога Ларі Зідентопа «Демократія в Європі»¹⁸. Дослідження розкриває політичний вимір європейської інтеграції. Автор доводить, що відчутне відставання політичних процесів від економічного зближення країн Європи обернулося кризою демократичної легітимності, коли становлення загальноєвропейської «наддержави» виявилось не підкріплене адекватними політичними рішеннями та інститутами. Спираючись на досвід федералізму в США, дослідник аналізує культурно-історичні умови та етичні аспекти створення в Європі федеративної держави, яка б відповідала ліберальним ідеалам громадянських свобод, самоуправління та автономії. Л. Зідентоп глибоко та різнобічно висвітлює найбільш гострі та складні проблеми політичного розвитку Європи.

Представником американської школи проблеми діяльності ЄС в західній історіографії є видатний американський політолог та державний діяч Збігнев Бжезінський, який досліджує європейську інтеграцію в контексті євро-американських відносин, а також намагається визначити місце європейської інтеграції (саме політичної) на світовій «шахівниці»¹⁹.

Сучасні європейці мають щодо Європи серйозні прагматичні наміри, хоча дехто справді мріє про державу, яка б дорівнялася до Америки. Французькі державні діячі часом неспроможні приховати своєї величезної заздрості до позицій США у світі, вбачаючи у Європі відродження колишньої величі Франції. Німці шукають в об'єднаній Європі спокути своєї провини. Скептичні англійці, зрештою, дійшли висновку, що якась єдина Європа все одно буде і що вони мають бути в ній. Інші народи континенту — включно з нещодавно звільненими народами Центральної Європи — також бажають бути європейцями, оскільки вони поділяють уявлення про те, що бути в Європі значить бути у більшій безпеці, з більшим процвітанням і більшою свободою. Жоден з цих мотивів не є другорядним, усі вони історично виправдані. Проте держава що будується з міркувань зручності, обов'язково відрізнятиметься від держави, заснованої на переконанні. Підсумовуючи, З. Бжезінський зазначає, що європейська держава буде чимось меншим, ніж Сполучені Штати Європи, хоча і чимось більшим за бізнесову корпорацію під назвою «Європейський Союз»²⁰.

Вартий уваги також збірник «Європейська інтеграція»²¹, укладачами якого є професори політології Маркус Яхтенфукс з Міжнародного університету м. Бремена та Беата Колер-Кох з університету м. Мангайма. Мета цього збірника — з теоретичних позицій розглянути центральні

питання європейських інтеграційних процесів та функціонування ЄС. При цьому в першу чергу обговорюються проблеми, які протягом останнього часу лишалися поза увагою численних німецько- та англомовних досліджень.

Німецькі дослідники пропонують широкий і ґрунтовний огляд інститутів, політичних сфер та проблемних питань європейської інтеграції. Вміщені доповіді зорієнтовані на провідне питання: як у цій динамічній багаторівневій системі можна демократично і водночас ефективно здійснювати урядування.

Розглядаючи сучасну західну історіографію проблеми європейської інтеграції, потрібно наголосити на песимістичному аналізі британського економіста Бернарда Конноллі²², який виступив з критикою європейської валютної системи. Дослідник стверджує, що проект єдиної європейської валюти створює імпульс для повномасштабного політичного Союзу в Європі, у якому домінуватимуть німецькі та французькі політичні еліти. Б. Конноллі наголошує, що створення політичного об'єднання може бути здійснене лише за рахунок передання державами функцій від національних до європейської адміністрації.

Першою, виданою в СРСР, монографією з історії європейської ідеї, стала праця академіка А. Чубар'яна²³. Важливе місце в радянській історіографічній школі з вивчення питання європейської інтеграції посідає серія «Проблеми інтеграції країн Західної Європи» за редакцією Ю. Борко. У статтях збірників акцентується увага на періоді реформування ЄЕС 1970–80-х років. Також варті уваги роботи радянських дослідників М. Стрежньової, В. Барановського, М. Ентіна та ін.²⁴

Центральне місце в російській історіографії проблем європейської інтеграції посідає колективна монографія російських вчених за редакцією Ю. Борка та О. Буторіної «Європейський Союз на порозі XXI століття: вибір стратегії розвитку», а також монографія історика В. Шемятенка. Російські дослідники Б. Топорін та Л. Ентін, а також П. Бірюков, Г. Ігнатенко, А. Капустін приділяють особливу увагу дослідженню правових елементів діяльності та інституцій Європейського Союзу. Учені аналізують проблему політичної інтеграції Західної Європи, акцентують на процесах поглиблення міждержавної співпраці²⁵.

Фундаментальними дослідженнями в українській історіографії²⁶ є монографії В. Копійки, Т. Шинкаренка, В. Посельського та М. Гудзь, а також загальні роботи з теорії інтеграцій та міжнародних відносин, які висвітлюють ЄС в системі інтеграційних процесів та міжнародної політики. У цьому контексті привертає увагу обґрунтування теоретичних моделей інтеграції О. Ковальової та аналіз виявлення оптимальних наукових теорій і методологій дослідження євроінтеграційного процесу крізь призму порівняння теорій європейської інтеграції І. Піляєва.

Важливе місце в українській історіографії також посідає монографія А. Мартинова «Спільна зовнішня та оборонна політика Європейського Союзу (90-ті рр. XX ст. — 10-ті рр. XXI ст.). Погляд з України»²⁷. Автор на основі ключових документів Європейського Союзу проаналізував головні етапи розвитку спільної зовнішньої та оборонної політики (СЗОП) як важливого результату поглиблення процесу європейської інтеграції. У роботі висвітлені історичні передумови, правовий фундамент та інституційний механізм спільної зовнішньої та оборонної політики, досліджується вплив розширення Європейського Союзу на еволюцію зовнішньополітичної діяльності ЄС.

Окремо варто відзначити монографію українських істориків С. Віднянського та А. Мартинова «Об'єднана Європа: від мрії до реальності»²⁸. У роботі подані політичні біографії діячів, які відіграли вирішальну роль в історії європейської інтеграції.

Провідним фахівцем в Україні з вивчення проблеми становлення правової та інституційної системи ЄС можна назвати кандидата юридичних наук, професора І. Грицяка²⁹.

Останнім часом в Україні зростає увага до європейської інтеграції, у зв'язку із обраним зовнішньополітичним курсом держави на європейську перспективу.

Друга досить численна група досліджень включає в себе наукові роботи історико-прикладного характеру, у яких викладено новітню історію Ірландської Республіки та подається аналіз еволюції ірландської політики щодо європейської інтеграції, а також зміст та роль взаємодії Ірландії та країн-членів ЄС.

У цій групі наукових видань варто виділити три напрямки досліджень: перший — комплексні роботи з історії ірландського народу, зокрема в XX столітті; другий — наукові видання, що характеризують взаємовідносини Ірландської Республіки та ЄЕС, а також подають аналіз втілення спільних політик Європейського Співтовариства щодо Ірландії та їхні економічні наслідки; третій — дослідження проблеми розвитку британсько-європейських відносин, оскільки зв'язки Ірландії та Об'єднаного Королівства завжди були тісні, зокрема в контексті реалізації зовнішньополітичного курсу.

Перший напрям досліджень об'єднує наукові видання, у яких процес інтеграції Ірландії до ЄЕС подається в контексті новітньої історії країни. Західна історична думка в цій групі представлена роботами ірландських та британських дослідників.

Характеризуючи ірландську історіографію, варто зупинитися на роботах міністра фінансів Ірландської Республіки, економіста Т. Уайтекера — «Економічний розвиток» та «Від протекціонізму до вільної торгівлі:

ірландський досвід»³⁰. Роль держави, автор, зводить до контролю за економікою за допомогою фінансових важелів. Він наголошує на необхідності фінансування промисловості та сільського господарства, зменшенні витрат на соціальну сферу, виступає прихильником залучення іноземного капіталу в ірландську економіку. Ці положення були покладені в основу економічної політики Фіанна Фойл в 1960-х рр. Окрім того, Т. Уайтекер наголошує на позитивних наслідках членства Ірландії в Європейському Економічному Співтоваристві, а саме наближенні Ірландської Республіки до континентальної Європи, що відкриває перед державою значні економічні перспективи.

У історіографії новітньої історії Ірландії важливе місце посідає робота екс-прем'єр-міністра республіки Гаретта Фіцджеральда «До Нової Ірландії»³¹. Політик підкреслює негативний вплив економічної залежності країни від Великої Британії на початку 1970-х років, проте зауважує, що в межах Європейського Співтовариства економічні та торговельні стосунки між цими країнами почнуть розвиватися на рівноправних засадах. Окрім того, Г. Фіцджеральд вважав, що членство Ірландії в ЄЕС стане визначальним кроком до політичного оздоровлення країни.

У монографії відомого автора Джона МакКормака «Історія Ірландії»³² подається багатовікова боротьба ірландського народу за незалежність, а також процес налагодження стосунків з Північною Ірландією. У дослідженні наголошується на ролі європейських інвестицій в економічному піднесенні країни, яке допомогло Ірландії дистанціюватися від Великої Британії.

Історик Пітер Невілл³³ у своєму дослідженні «Ірландія: історія країни» особливу увагу приділяє боротьбі ірландського народу за гомруль та Ольстерській проблемі. Крім того, автор підкреслює, що нейтралітет Ірландії в роки Другої світової війни, поступово перейшов у нейтралітет члена блоку держав, що приєдналися, протягом 1950–60-х рр. Проте економічні реформи Фіана Фойл сприяли зміні зовнішньополітичного курсу. П. Невілл акцентує, що ірландські політичні кола, ще на початку 1960-х років бажали приєднатися до ЄЕС, проте на заваді стали тісні економічні зв'язки з Об'єднаним Королівством, оскільки британські взаємовідносини з ЄЕС в період 1957–1973 рр. постійно варіювали.

«Ірландія на світовій арені» за редакцією Девід Е. Шміт та Вільяма Дж. Кротті³⁴ — це новітній аналіз місця Ірландії у системі міжнародних відносин. Зокрема аналізуються стосунки Ірландської республіки з Північною Ірландією та Великою Британією, розвиток зв'язків з країнами ЄЕС. Досліджується також роль ірландської діаспори у світі, вплив католицької церкви на ірландське суспільство тощо. Автор простежує розвиток Ірландії з «віддаленої закритої» країни до впливового гравця на

міжнародній арені. Кожна глава дослідження присвячена одному з векторів зовнішньої політики Ірландії, у тому числі, одна з них аналізує стосунки країни з Європейським Співтовариством, зокрема складний процес зміни зовнішньополітичного курсу на початку 1950-х рр. та невдалі спроби 1960-х років.

Монографія Джона Коаклі та Майкла Галлахера³⁵ «Політика в Республіці Ірландії», яка опублікована у співпраці з асоціацією політичних досліджень Ірландії, висвітлює основні аспекти ірландської політичної системи, включаючи аналіз Конституції, виборчої системи, політичних партій, президентського апарату, уряду та політичної культури країни. Автори аналізують погляди ірландських політичних діячів на місце Ірландії в європейському інтеграційному процесі.

Інша робота з політичної історії Ірландії Маура Адшеда та Джонатана Тонга³⁶ досліджує розвиток взаємовідносин Півночі та Півдня острова, історію тривалого конфлікту та роль Європейського Співтовариства у процесі його вирішення.

На особливу увагу заслуговує праця молодого ірландського історика Діармайда Феррітера³⁷ «Перетворення Ірландії 1900–2000», у якій ґрунтовно аналізуються соціально-економічні процеси, що відбулися протягом ХХ століття. Автор досліджує соціальні проблеми, економічне піднесення та народження «кельтського тигра», порушує одвічні питання взаємовідносин з англійцями та війни за незалежність. Окрім того, Д. Феррітер підсумовує значення Європейського Союзу для Ірландії, а також роль ірландців у ньому.

У монографії Джозефа Лі «Ірландія 1912–1985: політика і суспільство»³⁸ особливе місце відведене дослідженню ролі історичних особистостей, таких як: Імон де Валера, Майкл Коллінз, сер Джеймс Крейг, Дж. Дж. МакЕлліготт, Шон Лемасс, Теренс О'Нейл, Іан Пейслі. Це ґрунтовне видання, що висвітлює політичну співпрацю Півночі та Півдня Ірландії, демонструє вплив політики на життя суспільства. Автор аналізує роль спільних політик ЄЕС та їх втілення на прикладі Ірландії.

Історія Ірландії ХХ ст. суттєво відрізняється від більшості країн Західної Європи — це підкреслює в своїй монографії Чарльз Тауншенд³⁹. Так, для Європи найбільшими трагедіями ХХ століття були світові війни, у той час як Ірландії вони торкнулися лише побічно. У свою чергу острів страждав від бідності, еміграції, громадянської війни та тероризму. Ч. Тауншенд простежує якісні зміни, що відбулися в Ірландській Республіці після вступу до ЄЕС.

Ірландський економічний розвиток порівняно з іншими європейськими країнами у ХХ столітті, а також економічне піднесення Ірландії після відокремлення від Великої Британії на початку 1920-х років подається у

колективній монографії «Економічний розвиток Ірландії у XX столітті»⁴⁰. Серед авторів відомий ірландський дослідник економічної історії Кіран Ентоні Кеннеді, в особистому доробку якого понад 40 робіт подібної проблематики. У роботі аналізуються позитивні та негативні фактори впливу ЄЕС на розвиток Ірландії, який підтверджується статистичними даними.

Варто також зацентувати на дослідженні «Ірландія в міжнародних справах» Патріка Кітінга⁴¹, представника інституту державного управління Ірландії. Робота висвітлює роль та місце Ірландії у світовій політиці, автор конкретизує проблемні питання ірландсько-британських та ірландсько-американських взаємовідносинах, а також детально характеризує європейський вектор ірландської зовнішньої політики.

Історико-етнографічний характер мають дослідження Г. Мортон «Ірландія. Прогулянки по священному острову», Б. Мюллер «Ірландія» та Т. Перрі «Ірландія». У цих роботах поєднується синтез культури та історії. До загальних праць варто віднести «Енциклопедії Ірландії» за редакцією Бреді Кіарана та Лалора Браяна, які одні з перших в ірландській історіографії торкаються проблеми європейської інтеграції в контексті ірландської історії⁴².

Другий історіографічний напрям представлений дослідженнями історії Ірландії безпосередньо в контексті європейської інтеграції. У цій групі варто виокремити роботи Моріса Фіцджеральда та Рорі О'Доннелла.

Особливе місце в історіографії взаємин Ірландії та ЄЕС посідає масштабне дослідження М. Фіцджеральда «Від протекціонізму до лібералізації: Ірландія та ЄЕС 1957–1966»⁴³. У роботі розглядається соціально-економічне та політичне становище в Ірландії в 1950-х роках, аналізується зовнішня політика країни та її взаємовідносини з Великою Британією та ЄЕС, висвітлюються передумови та невдалі спроби вступу до Європейського Економічного Співтовариства в 1960-х роках. Автор подає численний статистичний матеріал, біографічні дані, описує механізми діяльності ЄЕС та його значення для країн-учасниць, розглядає передумови спільного шляху Ірландії та Великої Британії до Співтовариства та причини їхніх перших поразок.

Окрім зазначеної монографії, Моріс Фіцджеральд також є автором низки статей⁴⁴: «Ірландія перед і після вступу в ЄЕС», «Відносини Ірландії з ЄЕС: від Римської угоди і до членства», «Ірландський нейтралітет та Об'єднання Європи 1960–1972», «Ірландія в межах першої хвилі розширення ЄЕС», у яких автор простежує політичні мотиви та передумови вступу, а також підсумовує перші наслідки приєднання Ірландії до Європейського Співтовариства. Зокрема, автор зауважує, що значні зміни відбулися в структурі ірландської зовнішньої торгівлі: у 1960

році промислові товари складали 1/3 всього експорту, а до 1972 їх частка зросла до 55%. Окрім того, зменшилася роль Великої Британії: в 1967 році — 72% ірландського експорту, а в 1972 — 61%, в 1976 — 48%, та зросло значення континентальних країн ЄЕС.

Доктор економіки Рорі О'Доннелл, директор Національної Економічної та Соціальної Ради Ірландії, у своїх роботах аналізує економічно-соціальний аспект взаємовідносин Ірландії та ЄЕС напередодні вступу та в результаті 25 років співпраці. Зокрема, варті уваги такі його статті: «Оновлена Ірландія: від суверенітету до партнерства», «Економічні перетворення в Ірландії: промислова політика та європейська програма соціального партнерства», «Ірландія в Європі: економічний вимір», «Ірландія: формування факторів» та «Ірландія: перебудова соціального партнерства в нових умовах». Окрім того, соціальній співпраці присвячена робота О'Доннелла «Ірландія», що аналізує процес адаптації Ірландії до європейської соціальної політики, а також її значення для країни⁴⁵.

Колективна монографія «Європа — ірландський досвід»⁴⁶ за редакцію Рорі О'Доннелла, підготовлена Інститутом у справах Європи, є найгрунтовнішою роботою, яка включає аналіз процесу підготовки та передумов вступу, характеристику інтеграційних перетворень у житті Ірландії. Вступ до ЄЕС, поступово впливаючи на всі сфери життя Ірландської Республіки, суттєво змінив її економічну систему, промислові та торговельні пріоритети, соціальну сферу. Ця робота є аналізом 25 років членства країни в Співтоваристві та має на меті висвітлити основні зрушення, що відбулися в політиці, суспільстві, культурі та економіці протягом цього часу.

Особливе місце в дослідженні взаємовідносин Ірландської Республіки та Європейського Економічного Співтовариства відіграє питання стосунків з Північною Ірландією. У цьому контексті варто звернути увагу на роботу Джона МакГаррі та Мічала Кетінга «Європейська інтеграція та національні питання»⁴⁷. Автори досліджують вплив європейської інтеграційної політики на мирне розв'язання конфлікту у Північній Ірландії, а також її значення для встановлення якісно нових британсько-ірландських взаємовідносин.

Ірландські політологи Бриджид Лаффан та Джейн О'Махоні у роботі «Ірландія та Європейський Союз»⁴⁸ запевняють, що в основі процвітання Ірландської Республіки на початку ХХІ століття лежать реформи 1960-х років, після яких відбулася трансформація суспільства та економіки країни. Цей період змінив взаємовідносини Ірландії та Об'єднаного Королівства, оскільки обидві країни опинилися в межах одного інтеграційного утворення. Ця робота глибоко досліджує усі галузі співпраці Ірландської Республіки та ЄС, а також підбиває підсумки їхньої взаємодії

щодо кожного з періодів: 1973–1986 років — адаптація до Європейської системи; 1987–1997 років — поява «кельтського тигра»; 1998–2008 років — «нова Ірландія в новому ЄС».

Варто наголосити на дослідженні ірландського історика Дермота Кеога⁴⁹, у яких аналізується зовнішньополітична позиція Ірландської Республіки та її еволюція впродовж ХХ століття. Автор підкреслює, що рішення приєднатися до європейського інтеграційного процесу відзначило вирішальну поразку для прихильників Імона де Валері та його традиційної політики протекціонізму.

Радянська історіографічна школа з вивчення проблем історії Ірландії новітнього часу представлена роботами А. Колпакова, О. Шахназарова та М. Орлової. Особливо треба відзначити погляди, викладені в колективній монографії за редакцією Л. Гольмана, зокрема негативне ставлення до залучення іноземного капіталу в ірландську економіку: історики зазначають, що це привело до монополізації та зростання фінансової олігархії. Автори також подають історію робітничого руху та комуністичної партії Ірландії⁵⁰.

Радянський історик Олег Шахназаров⁵¹ звертає увагу на ситуацію, що склалася в Північній частині острова та зовнішньополітичний курс Ірландської республіки в другій половині ХХ століття.

Серед робіт з новітньої історії Ірландії російських дослідників центральне місце посідає монографія Є. Полякової⁵². Автор розглядає комплекс проблем ірландської історії ХХ століття, особливо приділяє увагу економічній та соціальній модернізації, національному питанню, особливостям ірландського нейтралітету.

Окремо варто відзначити дисертаційні дослідження російських вчених: І. Воротиленко, Д. Галушко, П. Чупрікова⁵³.

В українській історіографічній науці інтерес до історії Ірландії з'явився ще на початку ХХ століття. Варто пригадати, що коли ірландський національно-визвольний рух привернув увагу всієї європейської громадськості, в Україні вийшли друком такі праці, як «Листи про Ірландію» О. Кониського (1904), «Оповідання про Ірландію» Д. Дорошенка (1907), «Як Ірландія здобула собі волю» М. Григоровича (1924) та «Національна революція в Ірландії» Ф. Крушинського (1931). Одним із найважливіших питань у цих дослідженнях було порівняння історії і національно-визвольної боротьби ірландського та українського народів. Найпереконливіше це подає М. Григорович, який постійно проводить паралелі і знаходить багато спільних моментів у політиці англійців в Ірландії та росіян і поляків в Україні: «Що діяли й діють Москалі на Східній Україні, а Поляки й Румуни на Україні Західній, те робила Англія в Ірландії від першого дня її панування над Зеленим островом»⁵⁴.

У радянський період вийшла монографія українського історика Л. Гончаренка⁵⁵. Хоча робота й розкриває окремі сторінки історії Ірландії, однак вона має історико-публіцистичний характер і основна увага в ній зосереджена на описі сучасного життя цієї країни з точки зору світогляду громадянина Радянського Союзу.

Із праць сучасних вітчизняних істориків можна відзначити роботу Е. Кучменко «Ірландія і Ольстерська криза, пошуки шляхів її подолання у другій половині ХХ ст.»⁵⁶, в якій аналізуються історичні корені конфлікту в Ольстері. Із залученням матеріалів, які до цього часу не перебували в центрі уваги сучасної вітчизняної історичної науки, на основі друкованих статистичних даних і документів Е. Кучменко розглядає особливості розвитку Ірландської Республіки та Північної Ірландії. Автор наголошує на головній ролі уряду Ш. Лемасса та програмі реформ Т. Уайтекера в економічному піднесенні країни і лише на другому плані інвестиції ЄС.

Політику англійського уряду в Ірландії на початку ХХ століття досліджує С. Толстов⁵⁷, окремо проблемі Ольстерської кризи присвячені дисертації О. Теленко та К. Гули⁵⁸, у яких наголошується на значенні Європейського Співтовариства у налагодженні стосунків між двома частинами острова.

Третій напрям досліджень присвячений британсько-європейським стосункам. Проблематика британської європолітики та міжнародних чинників її формування висвітлюється широким колом наукових робіт. Варто виокремити лише кілька досліджень з цієї проблеми, які наближені до контексту взаємовідносин Європейського Співтовариства та Ірландської Республіки.

Зокрема, дослідження цих проблем об'єднують такі питання: політика Європейського Співтовариства 1960-х років та невдалі спроби вступу 1961 р. та 1967 р.; участь обох країн в міжурядових конференціях по реформуванню ЄЕС; зміни в економічних взаємовідносинах Ірландії та Великої Британії в процесі інтеграції; вирішення Ольстерської проблеми.

У західній історіографії проблеми відносин Великої Британії з ЄЕС комплексно розглядаються в працях Дж. Норткотта, А. Даффа, К. Пілкінгтона, у дослідженні Дж. Янга «Британія та європейська спільнота, 1945–1992», у них велика увага приділяється особливій позиції Об'єднаного королівства в європейських інтеграційних процесах⁵⁹.

Особливе місце слід відвести працям С. Джорджа⁶⁰. У них подано найповніший науковий аналіз британської участі в європейській інтеграції. Вступ до ЄЕС, поступово впливаючи на всі галузі господарства Об'єднаного Королівства, кардинально змінив його політичне та соціально-економічне життя. Д. Рейнольдс назвав вступ Великої Британії до ЄЕС «найважливішою революційною зміною в зовнішній політиці країни в двадцятому столітті»⁶¹.

Радянська британістика представлена дослідженнями В. Зуєва, А. Журкова, Н. Капітонової, Г. Колосова, А. Лебєдєва, С. Мадзоєвського, В. Матвєєва, Г. Остапенко, С. Перегудова, В. Попова, М. Стрежневої, В. Трухановського, Є. Хєсіна, І. Щєлокової та інших⁶², багато з яких продовжують наукові дослідження в пострадянські часи.

Російська історіографія порушує широкий спектр проблем і представлена роботами відомих дослідників-британістів — С. Перегудова, Г. Остапенко, В. Матвєєва, В. Попова, Н. Капітонової⁶³.

В українській історіографії проблеми взаємовідносин Великої Британії та ЄЕС варто відзначити монографії Н. Яковенко⁶⁴ та В. Крушинського⁶⁵.

Отже, в цій статті зроблена спроба схарактеризувати історіографічну базу проблеми формування стратегічних взаємозв'язків між Європейським Економічним Співтовариством та Ірландською Республікою в кінці 1950-х –1980-і роки. Дослідження були розподілені на дві групи за такими головними принципами: по-перше, це роботи теоретиків європейської інтеграції та монографії з історії Європейського Союзу; по-друге, наукові видання з історії Ірландії новітнього часу, включаючи дослідження, присвячені безпосередньо європейсько-ірландським стосункам, та праці про встановлення взаємовідносин Великої Британії та ЄЕС, у яких автори піднімають проблеми європейської інтеграції та зв'язків з Ірландською Республікою. Окрім того, у кожній з груп досліджень увага приділяється західній, радянській, російській та вітчизняній історіографічним школам.

Проаналізувавши історіографію зазначеної проблеми, можна зробити висновки щодо напрямків досліджень, які були подані в статті. Так, виокремлення теорії інтеграції є наслідком постійної зміни парадигми розвитку європейського інтеграційного утворення. Серед робіт з історії ЄС виділяємо песимістичну налаштованість Б. Коннолі, прагматизм З. Бжезінського та роботи євро-оптимістів, які підкреслюють, що в кінці 1980-х років з прийняттям Єдиного Європейського Акту європейська інтеграція стала на шлях формування Політичного Союзу.

У дослідженнях з історії Ірландії другої половини ХХ століття можна виокремити такі суперечливі проблеми: ірландського нейтралітету, політичної модернізації, вирішення національного питання, появи «кельтського тигру» та безпосередньої ролі європейської інтеграції в розвитку цих процесів. Щодо праць дослідників європейсько-британських відносин, то вони зокрема цікаві спільністю дії обох держав в ході інтеграції до ЄЕС.

Підсумовуючи історіографічний огляд, варто зазначити, що вивчення взаємозв'язків Ірландської Республіки та ЄЕС все більше привертає увагу дослідників у всьому світі, оскільки офіційні архівні матеріали з цієї

проблеми почали опрацьовуватися лише з середини 1990-х років. Також варто звернути увагу вітчизняних учених на проблему становлення взаємовідносин ЄЕС та Ірландської Республіки, оскільки історія участі цієї острівної держави в європейському інтеграційному процесі може бути багато в чому корисна для України, яка керується європейськими пріоритетами в своїй зовнішній політиці.

---

¹ *Etzioni A.* Political Unification: A Comparative Study of Leaders and Forces. — New-York, 1965.

² *Mitrany D.* The functional theory of politics. — London, 1975.

³ *Mitrany D.* A working peace system // The European Union: reading on the Theory and Practice of European Integration, 2003. — P. 99–120.

⁴ *Mitrany D.* The functional theory of politics. — London, 1975.

⁵ *Monet J.* Erinnerungen eines Europaers. — Munchen, 1980.

⁶ *Посельський В.* Європейський Союз: інституційні основи європейської інтеграції. — К., 2002. — с. 31.

⁷ *Haas E.* The Uniting of Europe: Political, Social and Economical Forces. 1950–1957. — London, 1958.

⁸ *Lindberg L.* The Political Dynamics of European Economic Integration. — London: Stanford University Press, 1963.

⁹ *Lindberg L.* Political Integration: Definitions and Hypotheses // The European Union: reading on the Theory and Practice of European Integration, 2003. — P. 151–162.

¹⁰ *Nye Joseph.* Peace in Parts: Integration and Conflict in International Organization. — Boston: Little; Brown, 1971.

¹¹ *Moravcsik Andrew.* The choice for Europe: social purpose and state power from Messina to Maastricht. — N.Y.: Cornell University Press, 1998.; див. також *Moravcsik, Andrew.* «Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmental Approach // Journal of Common Market Studies. Vol. 31. P. 515. 1993.

¹² *Deutsch K.* Political Community and the North Atlantic Area. — Princeton, 1957.

¹³ *Мусис Н.* Усе про спільні політики Європейського Союзу. — К., 2005. — С. 459–460.

¹⁴ *Волес Вільям, Волес Гелен.* Творення політики в Європейському Союзі. — К., 2004.

¹⁵ *Тоді Ф.* Нарис історії Європейського Союзу. — К., 2001. — С. 110–122.

¹⁶ *Дайнен Д.* Дедалі міцніший союз: курс європейської інтеграції. — К., 2006.

¹⁷ *Фонтейн Паскаль.* Європа у 12 уроках. — К., 2005.; див. також *Pascal Fontaine.* A New Idea For Europe. The Schuman declaration — 1950–2000. Series: European Documentation. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2000.

¹⁸ *Зидентон Ларри.* Демократія в Європе. — М., 2001.

¹⁹ *Бжезінський Збігнєв.* Велика шахівниця. — Львів-Ів.-Франківськ, 2000.

²⁰ *Бжезінський Збігнєв.* Україна у геостратегічному контексті. — К., 2006. — с. 18.

²¹ Європейська інтеграція. // Уклад.: М. Яхтенфукс, Б. Колер-Кох; Пер. з нім. М. Яковлева. — К., 2007.

²² *Connolly Barnard*. The Rotten Heart of Europe: The Dirty War for Europe's Money, Faber & Faber, June 1996.

²³ *Чубарьян А. О.* Европейская идея в истории. — М., 1987.

²⁴ Европейское экономическое сообщество в 70-е годы / Отв. ред. Ю.А. Борко. — М., 1976; Европейское экономическое сообщество в конце 70-х годов / Отв. ред. Ю.А. Борко. — М., 1979; Европейское экономическое сообщество в 80-е годы / Отв. ред. Ю.А. Борко. — М., 1984 // Серия «Проблемы интеграции стран Западной Европы»; *Стрежнева М.В.* Унификация или децентрализация? (Два взгляда на прошлое и будущее ЕС) // *Мировая экономика и международные отношения*. — 1999. — № 10; *Барановский В.Г.* Европейское Сообщество в системе международных отношений. — М., 1986; див. також *Барановский В.Г.* Политическая интеграция в Западной Европе: некоторые вопросы теории и практики. — М., 1983; *Энтин Л.М.* Суд Европейских Сообществ: правовые формы обеспечения западноевропейской интеграции. — М., 1984.

²⁵ Европейский Союз на пороге XXI века: выбор стратегии развития. Под. ред. Ю.А. Борко и О.В. Буториной. — М., 2001; див. також *Борко Ю.А.* От европейской идеи — к единой Европе. — М., 2003; *Шемятенков В.Г.* Европейская интеграция. — М., 2003; *Топорнин Б.Н.* Европейское право: учебник. — М., 2001; *Энтин М.Л.* В поисках партнерских отношений: Россия и Европейский союз в 2004–2005 годах. — СПб., 2006; *Бирюков М.М.* Европейский Союз, Евроконституция и международное право. — М., 2006; *Игнатенко Г.В.* Взаимодействие внутригосударственного и международного права. Учебное пособие. — Свердловск, 1981; *Капустин А.Я.* Европейский Союз: интеграция и право: монография. — М., 2000.

²⁶ *Копійка В.В.* Теорія і практика інтеграційного процесу. — К., 2002; див. також *Копійка В.В.* Європейський Союз: досвід розширення і Україна. — К., 2005; *Копійка В. В., Шинкаренко Т.І.* Європейський союз: заснування і етапи становлення. — К., 2001; *Посельський В.* Європейський Союз: інституційні основи європейської інтеграції. — К., 2002; *Гудзь М.В.* Загальний курс європеїстики. — Донецьк, 2006; *Ковальова О.О.* Неофункціоналізм проти традиційних підходів в теоріях європейської інтеграції // *Грані* — 2003. — № 1 (27). — С. 114–117; *Ковальова О.* Євроінтеграційна теорія транснаціоналізму і її новітні модифікації // *Наукові записки. Збірник: К., 2002. — Вип. 20. — С. 199–209; Піляєв І.С.* Рада Європи в сучасному євроінтеграційному процесі. — К., 2003; див. також *Піляєв І.С.* Неофункціоналістське бачення європейської інтеграції: спроба критичного аналізу // *Вісник КНУ. Серія «Філософія. Політологія», 2003. — Вип. 58. — С. 44–49; Піляєв І.С.* Проблеми розвитку теорії федералізму в контексті сучасного євроінтеграційного процесу // *Вісник КНУ. Серія «Філософія. Політологія», 2003. — Вип. 59. — С. 45–47.*

²⁷ *Мартинов А.Ю.* Спільна зовнішня та оборонна політика Європейського Союзу. (90-ті рр. XX ст. — 10-ті рр. XXI ст.). Погляд з України. — К., 2009.

²⁸ *Віднянський С.В., Мартинов А.Ю.* Об'єднана Європа: від мрії до реальності. Історичний нарис про батьків-засновників Європейського Союзу. — К., 2009.

²⁹ *Грицяк І.А.* Право та інституції ЄС. — К., 2006; див. також *Грицяк І.А.* Управління в Європейському Союзі: теоретичні засади. — К., 2005; *Грицяк І.А.* Європейське управління: теоретико-методологічні засади. — К., 2006.

³⁰ *Whitaker T.K.* From protection to free trade: the Irish experience, in: *Administration*, 21/4, 1973, pp. 405–423.

- ³¹ *Fitzgerald G.* Towards a new Ireland. Dublin, 1973.
- ³² *Маккормак Дж.* Історія Ірландії. Люди й події, які сформували країну. — К., 2006.
- ³³ *Невилл П.* Ирландия: История страны; пер. с англ. Н. Омельянович, под ред. К. Ковешникова. — М., 2009.
- ³⁴ Ireland on the world stage. Edited by William J. Crotty and David E. Schmitt. Longman, 2002.
- ³⁵ *Coakley J., Gallagher M.* Politics in the Republic of Ireland. -Dublin: Routledge, 2005; див. також: *Coakley J.* Selecting a prime minister: the Irish experience // Parliamentary Affairs, 37:4, 1984; *Gallagher M., Laver M., Mair P.* Representative Government in Modern Europe. Boston: McGraw Hill, 2001; *Gallagher M., Marsh M, Mitchell P.* (eds.) Coalition Governments in Western Europe. Oxford: Oxford University Press, 2000.
- ³⁶ *Adshead Maura, Tonge Jonathan.* Politics in Ireland: Convergence and Divergence in a Two-Polity Island. Palgrave Macmillan, 2009.
- ³⁷ *Diarmaid Ferriter.* The transformation of Ireland, 1900–2000. Profile Books, 2010.
- ³⁸ *Joseph Lee.* Ireland: 1912–1985: Politics and Society. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
- ³⁹ *Townshend Charles.* Ireland: the 20th century. Arnold, 1999.; див. також *Coogan Tim Pat.* Ireland In The 20th Century. Random House, 2009.
- ⁴⁰ The Economic Development of Ireland in the Twentieth Century. Thomas Giblin, Kieran Kennedy, Deirdre McHugh. Routledge, 2002.
- ⁴¹ Ireland in international affairs: interests, institutions and identities: essays in honour of Professor N.P. Keatinge, FTCD, MRIA.; див. також *Keatinge P.* Ireland and EC membership evaluated. London, 1991; *Keatinge P.* The Irish Foreign Service: an Observer's View. Dublin, Seminar on the Irish Foreign Service, Trinity College, 2 March 1995; *Keatinge, P., Murphy, A.* The European Council's Ad Hoc Committee on Institutional Affairs (1984–85), in R. Pryce (ed.) The Dynamics of the European Union. London: Routledge, 1989.
- ⁴² *Мортон Г.В.* Ирландия. Прогулки по священному острову. — М., 2009.; *Мюллер Б.* Ирландия. — М., 2008; *Пеппу Т.* Ирландия. — М., 2007; *Brady Ciaran.* Encyclopedia of Ireland: an A-Z guide to its people, places, history, and culture. Oxford University Press, 2000; *Lalor Brian.* The encyclopedia of Ireland. Yale University Press, 2003.
- ⁴³ *Fitzgerald Maurice.* Protectionism to liberalization. Ireland and the EEC, 1957 to 1966. Loughborough University. Aldershot, 2000.
- ⁴⁴ <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/>
- ⁴⁵ <http://www.nesc.ie/en/our-organisation/nescdo/secretariat/dr.-rory-o-donnell/>;
<http://www.nesc.ie/en/our-organisation/nesc-analytical-team/rory-o-donnell/>
- ⁴⁶ *R. O'donnell* (ed.). Europe: the Irish experience. Dublin, 2000.
- ⁴⁷ *McGarry John , Keating Michael.* European integration and the nationalities question. Routledge innovations in political theory(21). Taylor & Francis, 2006.
- ⁴⁸ *Brigid Laffan, Jane O'Mahony.* Ireland and the European Union European. Union series. Palgrave Macmillan, 2008.
- ⁴⁹ *Dermot Keogh,* Ireland and Europe 1919–1989. Cork and Dublin: Hibernian University Press, 1989; див. також *Dermot Keogh,* «The Diplomacy of ‘Dignified Calm’ — An Analysis of Ireland’s application for membership of the EEC 1961–1963», Journal of European Integration History, 3, 1 (1997), 81–101; *Dermot Keogh.* Ireland and the challenge of European integration. — Hibernian University Press, 1989.

⁵⁰ Колтаков А. Ирландия — остров мятежный (1900–1963 гг.). — М., 1965; Орлова М. Е. Ирландия в поисках путей независимого развития. — М., 1973; История Ирландии. / Отв. ред. Л.И. Гольман. — М., 1980.

⁵¹ Шахназаров О. Ирландия: нерешенные проблемы. — М., 1986.

⁵² Полякова Е.Ю. Ирландия в XX веке. — М., 2009.

⁵³ Воротиленко И.А. Экономика Ирландии на современном этапе: дисс. на соискание науч. степени канд. эконом. наук: спец.: 08.00.14. — Москва, 2004; Галушко Д.В. Взаимодействие Европейского Союза и государств-членов (опыт Ирландии): дисс. на соискание науч. степени канд. юрид. наук: спец.: 12.00.10. — Воронеж, 2006. — 193 с.: РГБ ОД, 61:07-12/249; Чуприков П.Б. Участие Ирландской Республики в процессах европейской интеграции: взаимосвязь внешней и внутренней политики: дисс. на соискание науч. степени канд. истор. наук: спец.: 07.00.15. — Нижний Новгород, 2009. — 213 с.: РГБ ОД, 61 09-7/492.

⁵⁴ Григорович М. Як Ірландія здобула собі волю. — Катеринослав–Ляйпціг, 1924. — С. 3–64.

⁵⁵ Гончаренко П. Ірландія сьогодні і завтра. — К., 1974.

⁵⁶ Кучменко Е.М. Ірландія і ольстерська криза, пошуки шляхів її подолання у др. половині ХХ ст. — К., 2000.

⁵⁷ Толстов С.В. Английское общество и ирландское восстание 1916 года: автореф дисс. на соискание науч. степени канд. истор. наук: спец. 07.00.03 «Всемирная история». — К., 1983.; див. також Толстов С.В. Ірландське питання на початку ХХ століття // УІЖ. — 1982. — № 8. — С. 109–117; Толстов С.В. Ольстерський кризис: буржуазні моделі політичного врегулювання // Новая и новейшая история. — 1988. — № 1. — С. 33–50.

⁵⁸ Гула К.О. Шляхи врегулювання конфлікту в Північній Ірландії (1968–2007 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец.: 07.00.02 — «Всесвітня історія». — К., 2009; Теленко О.М. Ольстерська проблема в політиці Великої Британії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку». — Л., 2006.

⁵⁹ Northcott John. The Future of Britain and Europe. — London: Policy Studies Institute, 1995; Duff Andrew. Reforming the European Union. — London: Federal Trust, 1997; Pilkington Colin. Britain in the European Union today. Manchester: Manchester University Press, 1995; Young George. Britain and European Unity, 1945–1992. — London: Macmillan, 1993.

⁶⁰ George S. An Awkward Partner. Britain and EC. — Oxford: Oxford University Press, 1990; див. також George S. Britain and European Integration since 1945. — Oxford: Blackwell, 1993; The United Kingdom and EC membership evaluated / Ed. by S. Bulmer, S. George. — Oxford, 1991; George S. Politics and Policy in the European Community. — Oxford, 1991; George S. The British government and the European community since 1984. — London: University Association for Contemporary European Studies, 1987.

⁶¹ Reynolds D. Britannia Overruled: British Policy and World Power in the Twentieth Century. — Harlow: Longman, 1991.

⁶² Зуев В.Н. Англия и Общий рынок / Отв. ред. Е.С. Хесин; АН СССР, Ин-т мировой экономики и междунар. отношений. — М., 1988; Журков А.А. Фаминский И.П. Великобритания и проблемы западноевропейской интеграции. — М., 1970; Колосов Г.В. Военно-политический курс Англии в Европе. — М., 1984; Лебедев А.А. Очерки бри-

танской внешней политики (60–80-е гг.). — М., 1988; Попов В.И. Маргарет Тетчер: человек и политик. Взгляд советского дипломата. — М., 2000; Стрежнева М.В. Великобритания и Западная Европа: политические аспекты // Отв. ред. Н.С. Кишилов; АН СССР, Ин-т мировой экономики и междунар. отношений. — М., 1988; Хэсин Е.С. Англия в экономике современного капитализма: процесс приспособления к новым условиям мирового развития. — М., 1979.

⁶³ Перегудов С.П. Тетчер и тетчеризм. — М., 1996; Капитонова Н.К. Внешняя политика Великобритании (1979–1990 гг.): Монография. — М., 1996.

⁶⁴ Яковенко Н.Л. Велика Британія в сучасній системі міжнародних відносин: заявка на європейське лідерство. — К., 2003.

⁶⁵ Крушинський В.Ю. Британська Європа чи європейська Британія. Великобританія в Європейських інтеграційних процесах. — К., 2003.

В статье характеризуются основные общетеоретические и историко-политические исследования европейской интеграции и истории Ирландской Республики, объединенные проблематикой подготовки и вступления Ирландии в ЕЭС.

Ключевые слова: Европейское Экономическое Сообщество (ЕЭС), концепции федерализма, функционализма и неофункционализма, либеральный интергouvernementализм, Ирландская Республика, Фианна Фойл, политика протекционизма, либерализм.

In this article the authors describe the basic general theoretical, historical and political studies of European integration and the history of the Irish Republic, which combines issues of training and Ireland joining the EEC.

Key words: the European Economic Community (EEC), the concept of federalism, functionalism and neofunctionalism, liberal intergovernmentalism, the Republic of Ireland, Fianna Fáil, Protectionism, Liberalisation.